

5. Вундт В. Основы физиологической психологии / [Под ред. А. А. Крогыуса, А. Ф. Лазурскаго и А. П. Нечаева]. – Т3, Гл. XV – XVII. без г. и.
6. Клименко В. В. Психологія творчості. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006.
7. Пойа Д. Как решить задачу [пер. с англ., под ред. Ю. М. Гайдука]. – Москва: Гос. уч.-пед. изд-во Министерства просвещения РСФСР, 1959.
8. Эйнштейн А. Физика и реальность // Сб. статей. – Москва: Наука, 1965.

N. Vysidalko. Sensory-intuitive and discursive-logical thinking of student in creative task solution.

In the article from the position of activity approach the rational and unrational parts of creative task solution is exposed and their mutual connection in the process of creating of a new way of task solution is highlighted.

Keywords: *task, thinking, sensitivity, unknown, self-realization.*

УДК 378. 147. 012. 5: 32. 001

О. В. Урін

**ВИКОРИСТАННЯ ПОРІВНЯЛЬНОГО МЕТОДУ У
ВИКЛАДАННІ ПОЛІТОЛОГІЇ (З ДОСВІДУ РОБОТИ)**

У статті розглядається використання порівняльного методу політології для формування у студентів глибоких політичних знань та вміння застосовувати їх у суспільному житті. Наведено приклади фрагментів порівняльних таблиць, що демонструють особливості використання порівняльного методу при вивченні різних тем курсу.

Ключові слова: *порівняльний метод, політичні знання, громадянська позиція, політичні вчення, форми правління, виборчі системи.*

Складні соціально-політичні процеси, що супроводжують становлення України як суверенної та незалежної демократичної держави, посилюють потребу ґрунтовного вивчення науки про політику – політології. Це дасть можливість скласти уявлення про основні етапи розвитку світової та вітчизняної політичної думки, зрозуміти сутність та зміст політичних інтересів різних соціальних груп, об'єктивно оцінити діяльність політичних інститутів в Україні. Доречно погодитись з академіком Ф.М. Рудичем, що «вивчивши основи політології, молода людина, зрештою, має відчувати себе повноцінним громадянином, реальним творцем справжньої демократії...» [5,82].

Важливою особливістю «Політології» є те, що вона – надзвичайно динамічна навчальна дисципліна. Тому її вивчення не може обмежуватися читанням підручників або лекційного матеріалу, а й отриманням політичної інформації, почерпнутої з газет, журналів, радіо- та телепередач, в мережі Internet. До того ж «Політологія» – інтегративна дисципліна, успішне вивчення якої передбачає залучення знань, отриманих студентами в курсах «Філософії», «Історії України», «Соціології» тощо. Тому важливою складовою ефективного вивчення «Політології» студентами, на нашу думку, є застосування порівняльного методу при підготовці до семінарських занять, написанні рефератів, виконанні тестових завдань, підготовці до іспиту (заліку).

Головним завданням сучасної політології в нашій країні має бути підготовка громадян до участі у суспільно-політичному житті, формування нової політичної свідомості та політичної культури, зокрема, молодого покоління. Особливе значення у розумінні політичних вчень, минулих та сучасних політичних процесів відіграє порівняльна політологія, що має особливе значення для молодого української держави. Як слушно зазначає політолог С. Матвієнків: «Політичні феномени в Україні потрібно вивчати порівняно з аналогічними політичними феноменами в успішних, розвинених країнах» [3].

Активному розвитку порівняльної політології починаючи з другої половини ХХ століття сприяло багато чинників. А. Романюк стверджує, що розвиток порівняльного методу був пов'язаний із необхідністю оволодіти коректними знаннями про політичний устрій і механізми функціонування існуючих держав світу [4]. Відомий російський вчений М. Ільїн дійшов висновку, що вже в 70-х роках «...порівняльна політологія, потіснивши багато інших галузей політичної науки, зайняла провідне місце і певною мірою почала ототожнюватися з цілою дисципліною» [1, 169]. Якщо з проблем порівняльної політології існує чимало наукових досліджень, то досвід використання порівняльного методу у викладанні навчальної дисципліни заслуговує, на наш погляд, уваги фахівців.

Метою цієї статті є аналіз власних наукових розробок, що спираються на багатолітній педагогічний досвід, дослідження ефективності використання порівняльного методу політології для формування у студентів глибоких політичних знань та вміння використовувати їх у суспільному житті.

Враховуючи те, що студентам важко зорієнтуватись без належної підготовки та навичок в різноманітній політичній інформації, відрізнити її

від звичайного піару, на допомогу мають прийти викладачі, створюючи власні конспекти лекцій, авторські тестові, творчі завдання, навчаючи аналізувати документи та реальні політичні події.

Такий конспект лекцій пройшов випробування у багаторічній викладацькій роботі, отримав гриф МОН України як навчально-наочний посібник для студентів вищих навчальних закладів (лист № 14/18.2-21.09 від 08.12.2003 року), доповнений та перероблений, вийшов у вересні 2010 року вже шостим виданням [6]. У рецензії на нього редакція журналу «Людина і політика» та проф. Ф.М. Рудич писали: «Конспекти лекцій» О. Уріна можуть слугувати прикладом того нового для нас типу авторських навчальних посібників, що здебільшого використовуються у практиці викладання західноєвропейських та американських навчальних закладів» [2, 154-155].

Основним методом, що використовувався при написанні згаданого навчального посібника, був метод порівняння. Вже на першій вступній лекції з політології звертається увага студентів на цікаве визначення історії та політики й взаємозв'язку між цими поняттями як основи політичної науки, одного з засновників порівняльної політології англійця Е. Фрімена. Вчений стверджував: «історія – це політика в минулому, політика – історія в сучасності». Тому порівняння в політичній науці – не лише один з методів дослідження, а й дослідницька стратегія, орієнтація на яку дала змогу політології здобути визнання. До того ж, за допомогою таблиць та логічних схем стає більш зрозумілим порівняння політичних поглядів мислителів, громадських діячів різних часів, моделей державного розвитку, шляхів формування правової, демократичної держави, громадянського суспільства.

Порівняльні таблиці, які використовуються під час вивчення політології складаються двома способами:

1) тематично-горизонтальним (в колонки, де відображаються погляди мислителів, підбираються їх цитати по визначених викладачем проблемам);

2) тематично-вертикальний (заповнюється повністю перша колонка, а в наступних, підбираються відповідно до теми, цитати інших мислителів).

Першим способом викладач користується, переважно, під час лекції, а другий, після роз'яснення та відповідних прикладів, пропонує використати студентам при самостійній підготовці до семінарського заняття. Це достатньо виправданий крок ще й через обмеженість лекційного часу відповідно до навчального плану та великого обсягу фактичного матеріалу. Досвід підтверджує, що такі методи, після оволодіння ними студентами, дозволяють підвищити інтерес до політології, краще зрозуміти та

запам'ятати необхідний матеріал. До того ж, вони наочно ілюструють формулу загально філософського критично-діалектичного методу політологічних досліджень: «розум, який не має ґрунту для порівнянь, перебуває у розпачі».

Фрагменти таблиць, які пропонуються нижче, мають продемонструвати особливості використання порівняльного методу при вивченні політичних вчень різних часів. При чому, жирним шрифтом виділяється найголовніше для порівняння, що сприяє кращому розумінню та запам'ятовуванню досить непростого теоретичного матеріалу. Перший такий фрагмент порівняльної таблиці стосується політичних ідей античності трьох видатних мислителів: Платона, Аристотеля та Цицерона. Зауважимо, що порівнювати можна не тільки їх погляди, підкреслюючи схожі та відмінні ідеї, а й проводити паралелі з сьогоденням, визначати їх актуальність для політики в Україні. Зокрема, це стосується визначень місця політики в суспільному житті, прагнення домогтись її моральності, ставлення до ролі закону у забезпеченні правопорядку за умови рівноправності всіх громадян перед ним. Можна зробити акцент на причинах негативного ставлення античних мислителів до тиранії, деспотії, що пов'язувалось з небезпекою підтримки не ідей, а особистостей, які не завжди готові утриматись від підміни волі народу власними інтересами. Нарешті, необхідно підкреслити пошуки ідеального ладу у Платона – лише в минулому, у Аристотеля – особливу роль середнього класу, а у Цицерона бачення вирішальної ролі суспільства у легітимізації державної влади.

Таблиця №1

Погляди Платона, Аристотеля, Цицерона

Платон (V-IVст. до н. е.)	Аристотель (IVст. до н. е.)	Цицерон (Iст. до н. е.)
Політика – царське мистецтво управління мудрецами-філософами для вирішення таких основних завдань: Задоволення потреб людей; Охорона та управління державою; - «панує закон, урядовці й громадяни рівні перед ним».	Політика інтелектуальна, високоморальна, справедлива діяльність в інтересах держави, її громадян. Держава має бути самодостатньою для існування громадян; «Закон – це принцип, не підвладний бажанням»; Форми правління:	Був за розмежування держави і суспільства , яке її має легітимізувати. Держава – республіка – народна справа, народ – люди, об'єднані домовленістю про закони і права». - «необхідно встановити не лише

Форми правління: аристократія – влада найкращих ; тимократія – влада честолюбних; олігархія – влада найбагатших; демократія – влада народу; «свобода кожного веде до ворожнечі»; охлократія – влада натовпу; тиранія – найгірша форма , тому що «громадяни йдуть не за ідеєю, а за людиною, та інтерес тирана підміняє інтерес суспільства». Ідеальний лад - в минулому!	Позитивні	Негативні	для магістрів міру влади, але й для громадян – міру їх послуху». Форми правління: - Царська влада (благовоління); - Влада оптиматів (аристократія); - Народна влада (демократія). Найкраща форма правління – змішана, яка забезпечує могутність держави і правову рівність громадян.
	Монархія (влада одного за законом)	Тиранія (влада одного без закону)	
	Аристократія (влада знаті)	Олігархія (влада багатіїв)	
	Політія (влада середнього класу)	Демократія (влада народу, юрби)	
	Найкраща форма правління – політія – влада середнього класу Ідеальний лад не тільки в минулому!		

Наступний фрагмент таблиці стосується порівняння політичних ідей в Росії та на українських землях (XV – XVI ст.), що дозволяє акцентувати увагу, з одного боку, на їх основних відмінностях: державницьких ідей у одних і гуманістичних прагненнях поєднати елементи релігійної та громадянської концепцій – у інших. З іншого боку – провести паралель зі світовою політичною думкою епохи Відродження. Останнє вдало виходить при нагадуванні історичних фактів про жорстоке проведення опричнини Іваном Грозним у контексті відомої формули макіавеллізму «мета виправдовує засоби». В той же час, доречно порівняння наведених ідей для розуміння відмінностей сучасного тлумачення поняття національної ідеї в Росії та Україні, що вивчається в заключних темах курсу.

Таблиця №2

Політичні ідеї в Росії та на українських землях (XV – XVI ст.)

Російська політична думка	Українські політичні ідеї
Симеон Суздальський: Божественне походження церковної влади та самостійність російської Церкви. Основи політичної теорії «Трьох Царств», яку завершив Псковський чернець Філофей: «Перший Рим впав, бо не досяг	Христофор Філалет; ідеї суспільного договору та природних прав, але обмеження прав і свобод підданих на засадах Права Божого; - проти соціального і релігійного гноблення українського народу поляками і власними панами;

<p>православ'я; Другий Рим (Константинополь) впав, бо зрадив православ'я; Третій Рим (Москва) – всесвітній політичний церковний центр; Московія – велика монархія, єдиний оборонець православ'я «град населений богообраним народом, з падінням якого – кінець світу». Іван IV Грозний: верховенство держави над церквою; повне підпорядкування боярства царю, який розпоряджається життям своїх підданих; запроваджена в життя формула «макіавеллізму»: «мета виправдовує засоби»).</p>	<p>- Іван Вишенський: концепція соборності правління християнською церквою на засадах рівності всіх людей. Відкидав теорію абсолютного централізму духовної і світської влади, був за верховенство закону і соціальну справедливість. Петро Могила : - верховенство православної церкви як опори в боротьбі проти польського свавілля; «Православний цар – має звітувати перед Богом; Церква – його духовний радник. Світські правителі мають правити за Законом Божим».</p>
--	---

Порівняльні таблиці можна з успіхом використовувати не тільки при вивченні історії політичних вчень, а і в інших темах. Наприклад, під час аналізу відмінностей республіканських форм правління пропонується:

Таблиця №3

Республіканські форми правління

<p>Республіки (повноваження державної влади – у представницьких органів, які періодично переобираються)</p>	
<p>Президентська</p> <p>Всенародно обраний президент – глава держави та уряду (прем'єра немає); президент не може розпускати парламент (законодавчий орган), але має право veto на його рішення. Діє система противаг між трьома гілками влади. Державні гарантії незалежності судової влади. Необов'язкова контрасигнація (віза міністра на укази) США, Еквадор, Колумбія, Заір</p>	<p>Парламентська</p> <p>Верховенство парламенту (президент може обиратись законодавчим органом або його представниками разом з виборцями). Головна посадова особа – голова уряду, який формує парламентська більшість, діє система противаг гілок влади. Обов'язкова контрасигнація (віза міністра на укази) Німеччина, Чехія, Латвія, Естонія</p>
<p>Змішані форми республіканського правління</p>	
<p>Президентсько - парламентська</p>	<p>Парламентсько - президентська</p>
<p>Всенародне обрання як президента, так і парламенту</p>	

<p>Більшість повноважень у Президента, який керує виконавчою владою та формує уряд, але парламент може висловити уряду недовіру, наслідок якої – урядова відставка. Франція, Росія, Україна (з 01.10.2010)</p>	<p>Паритет повноважень президента і парламенту: уряд формується парламентом(за виключенням окремих міністрів), але Президент має право розпуску парламенту. Польща, Хорватія, Литва.</p>
---	---

Дуже цікаво порівнювати за допомогою такого підходу юридичні та політичні документи, різні тлумачення тих чи інших понять, наприклад, відмінності політичних партій від громадських організацій, висловлювання провідних політиків, при чому, в різні часи, передвиборчі програми та кроки з їх реалізації, тощо. Без порівняльних таблиць важко аналізувати політичні течії, різновиди етносу, соціальні моделі політики в різних країнах, геополітичні парадигми міжнародних відносин.

Ефективно можна використати порівняльні таблиці і при вивченні форм державного устрою, політичних режимів, виборчих систем. У таких таблицях доцільно вказати позитивні та негативні риси, що притаманні тій чи іншій системі. Пропонуємо фрагмент такої таблиці, в якій акцентується увага на ключових проблемах двох основних виборчих систем (схожа таблиця складається окремо щодо змішаної виборчої системи з урахуванням сучасних реалій). При чому, насамперед порівнюються їх ключові риси, різновиди, а після цього – переваги та недоліки.

Таблиця №4

Особливості мажоритарної та пропорційної виборчих систем

Мажоритарна	Пропорційна
<p>Обирається особа чи особи (в одномандатних чи багатомандатних округах). Переможцями стають, за системою «абсолютної більшості» ті, хто набирає 50%+ 1 голос від тих, хто взяв участь у виборах, або за плюральною системою відносної більшості – перемагають ті, хто набрав голосів більше, ніж конкуренти.</p>	<p>Обирається партія (чи блок) та її партійний список (або регіональні списки) в загальнодержавному багатомандатному окрузі; Переможці – партії (блоки), які долають прохідний бар'єр (в Україні – 5% з 2012р.); Є «жорсткі», або закриті списки (виборець не впливає на партійний список), «м'які», або відкриті (виборець обирає партію та к/д з списку).</p>

Переваги	Недоліки	Переваги	Недоліки
<p>- обирають кандидата, який має перед ними відповідати;</p> <p>- Зв'язок з виборцями, краще знання проблем округу;</p> <p>- Можливість обрати місцевого представника територіальної громади.</p>	<p>- Відсутність політичної відповідальності партії, блоку;</p> <p>- Замість законотворчості - лобіювання власних, кланових інтересів;</p> <p>Простіше «купити» виборців одного округу, а при владі, повернути собі витрачене.</p>	<p>- Підвищується відповідальність партій (блоків) за своїх висуванців;</p> <p>- У обранців законотворчість – основна робота;</p> <p>Неможливо купити виборців всієї країни, а «відкриті списки» - шанс на вибір к/д, яким довіряють.</p>	<p>- Виборці не знають всіх к/д з списку, а бар'єр спотворює вибір;</p> <p>- Нікому вирішувати проблеми округу;</p> <p>Більшість обранців – партійні функціонери, або представники фінансових кланів, торги місцями в списках партій.</p>

Тези кожної колонки таблиці підкріплюються прикладами з політичного життя різних країн, також пропонується студентам самим навести відомі їм приклади та сформулювати запитання з ключових проблем.

Таким чином, порівняльний метод активно застосовується в сучасній політології. Цей метод передбачає співставлення типових політичних явищ, наприклад політичних систем, історії політичних вчень, різних способів виконання одних і тих же політичних функцій з метою вияву їх спільних і особливих рис, знаходження найбільш ефективних форм політичної організації.

Використання порівняльного методу як основного при вивченні курсу політології у Кременчуцькому національному університеті має практичні результати. З 2003 року, щорічно, студенти цього університету займають призові місця на Всеукраїнських олімпіадах з політології. Отримані студентами знання з політології сприяють вивченню інших дисциплін, допомагають у професійному становленні та формуванні чіткої власної громадянської позиції.

Л і т е р а т у р а

1. *Ильин М.В.* Сравнительная политология: научная компаративистика в системе политического знания // Полис. – 2001. – № 4.
2. Людина і політика [Рудич Ф.М.] // Рецензія на навчальний посібник О.В. Уріна. – 2004. – №2(32).
3. *Матвієнків С.* Становлення української політології в контексті трансформації суспільства [Електронний ресурс] // Політична наука в Україні: стан і перспективи: матеріали Всеукраїнської наукової конференції (Львів, 10-11 травня 2007 року) – Львів, ЦПД, 2008. – Режим доступу: http://postua.info/conf_cafedra_2007.htm.
4. *Романюк А.* Розвиток порівняльної політології у другій половині ХХ – на початку ХХІ століть [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://postua.info/Romaniuk.htm>.
5. *Рудич Ф.М.* Політологія: Підручник. – Київ: Либідь, 2004; *Урін О.В.* Політологія. Конспекти курсу лекцій з таблицями та схемами: навчально-наочний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Кременчук: ПП Щербатих О.В., 2010.

O. Urin. Use of comparative method in teaching of political science (from operational experience).

The using of political science's comparative method for the formation in students of the deep political knowledge and the skills to use them in the social life were reviewed in an article. The examples of comparative tables fragments, that demonstrate the main features comparative method use in studying of the different topics of the course were given.

Keywords: *comparative method, political knowledge, civil position, political doctrine, form of government, electoral systems.*

УДК 374.9

В. М. Горбинко

СВІТОВА ІСТОРІЯ МАСОВИХ «ДИТЯЧИХ ТАБОРІВ»

У статті автором розглядаються історія виникнення та організаційні форми оздоровчої роботи з дітьми в Америці та Західній Європі починаючи з середини ХІХ століття. Досліджується вплив громадських організацій, та приватної ініціативи на процеси становлення та розвитку системи закладів оздоровлення та відпочинку дітей у зарубіжних країнах в період її становлення та розвитку.